

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi tekijänoikeuslakia. Esitykseen sisältyvät ehdotukset niiksi muutoksiksi, jotka aiheutuvat vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla annetun neuvoston direktiivin (92/100/ETY) 4 artiklan täytäntöönpanosta. Artiklan mukaan tekijällä tai esittäjällä, joka on siirtänyt äänitteen tai elokuvan vuokrausoikeuden äänitteen tai elokuvan tuottajalle, säilyy oikeus kohtuulliseen korvaukseen vuokrauksesta. Tekijät ja esittäjät eivät voi luopua tästä oikeudesta. Esityk-

sessä ehdotetaan tämä oikeus toteutettavaksi tekijänoikeuden luovutusta koskevien säännösten yhteydessä.

Mainitun direktiivin 13 artiklassa olevien siirtymäsäännösten mukaan 4 artiklan mukaisen oikeuden tulee olla voimassa 1 päivään heinäkuuta 1997 mennessä. Muut direktiivin täytäntöönpanon edellyttämät muutokset tekijänoikeuslakiin on tehty vuonna 1995.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1997.

PERUSTELUT

1. Nykyinen tilanne ja ehdotetut muutokset

1.1. Suomen lainsäädäntö

Tekijänoikeus tuottaa tekijälle yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin. Tekijänoikeus sisältää oikeuden määrätä teoskappaleen vuokraamisesta yleisölle. Tekijänoikeuslain (404/1961) 2 §:n 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi.

Tekijänoikeuslain 27 §:n 1 momentin mukaisesti tekijänoikeus voidaan, moraalisia oikeuksia koskevin rajoituksin, luovuttaa kokonaan tai osittain. Tekijänoikeudessa vallitsee sopimusvapaus. Tekijä voi luovuttaa myös oikeutensa äänitteeseen tai elokuvaan tallennetun teoksen kappaleiden vuokraami-

seen esimerkiksi äänitteen tai elokuvan tuottajalle osapuolten välillä vapaasti sovitulla ehdoilla.

Tekijänoikeus elokuvateokseen kuuluu kaikille tekijöille, joiden kirjallinen tai taiteellinen panos sisältyy elokuvaan. Elokuvan pääohjaajaa pidetään käytännöllisesti katsoen poikkeuksetta elokuvan tekijänä tai yhtenä sen tekijöistä. Tekijänoikeus voi kuulua myös elokuvan käsikirjoituksen tekijälle, vuoropuhelun tekijälle, elokuvaa varten sävelletyn musiikin säveltäjälle ja muille, joiden tekijänoikeudellisesti suojattu panos sisältyy elokuvaan.

Elokuvan tekijänoikeus kuuluu siis monissa tapauksissa suurelle joukolle tekijöitä. Tuottaja, joka päättää tietyn elokuvan tuottamisesta ja ottaa siitä taloudellisen vastuun, hankkii sopimuksella tekijöiltä palkkioita tai korvauksia vastaan kaikki elokuvaan kohdistuvat oikeudet tai suuren osan niistä. Tuottaja tarvitsee oikeudet sekä elokuvan tuotta-

miseen että sen yleisölle levittämiseen ja esittämiseen. Tekijät voivat tässä yhteydessä luovuttaa tuottajalle muun muassa oikeuden saattaa elokuva yleisön saataville vuokraamalla sen kopioita.

Jotta tuottajan asema olisi mahdollisimman selkeä ja jotta elokuvan taloudelliseen hyödyntämiseen tarvittavat oikeudet tulisivat olennaisesti tuottajan käsiin, tekijänoikeuslain 39 §:ssä on elokuvaamisoikeuden luovutuksia koskeva olettamussäännös. Säännöksen mukaan kirjallisen tai taiteellisen teoksen elokuvaamisoikeuden luovutus käsittää myös oikeuden saattaa teos yleisön saataville esittämällä se teatterissa, televisiossa ja muulla tavoin. Tämä säännös ei koske sävellysteoksia.

Tekijänoikeuslain 19 §:ssä ovat säännökset tekijänoikeuteen sisältyvän teoskappaleiden levitysoikeuden rajoituksista. Pykälän 1 momentissa olevan pääsäännön mukaan teoskappaleen saa levittää edelleen vapaasti sen jälkeen, kun kappale on tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu. Periaatetta kutsutaan levitysoikeuden raukeamiseksi. Levitysoikeus raukeaa kuitenkin yleisesti ainoastaan teoskappaleiden myymällä tapahtuvaan edelleenlevittämiseen. Pykälän 2 momentissa olevan nimenomaisen säännöksen mukaan 1 momentin säännös ei koske teoksen kappaleen saattamista yleisön saataviin vuokraamalla tai siihen verrattavalla oikeustoimella. Tekijän oikeus määrätä elokuvateoksen kappaleen vuokraamisesta on siis voimassa vielä tämän kappaleen myynnin jälkeen. Elokuvateosten levittämistä koskevan oikeuden raukeaminen ei ulotu myöskään elokuvan kappaleiden lainaamiseen yleisölle.

Esittäville taiteilijoilla on tekijänoikeuslain 45 §:n mukaisesti muun muassa oikeus määrätä laitteelle tallennetun esityksensä levittämistä yleisön keskuuteen. Tämä kattaa oikeuden määrätä vuokraamisesta. Tallennettua esitystä ei taiteilijan suostumuksesta saa vuokrata yleisölle.

Esittävän taiteilijan oikeus määrätä tallennetun esityksensä levittämistä otettiin tekijänoikeuslakiin vuonna 1995, kun lakiin tehtiin vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla annetun neuvoston direktiivin (92/100/ETY), jäljempänä vuokrausdirektiivi, täytäntöönpanon edellyttämiä muutoksia. Tämän lainmuutoksen yhteydessä lain 45 §:n 3 momenttiin otettiin direktiivis-

sä edellytetty erityissäännös, jonka mukaan esityksen elokuvaamisoikeuden luovutus käsittää oikeuden levittää tallennettu esitys yleisön keskuuteen vuokraamalla, jollei toisin ole sovittu.

Myös esittävät taiteilijat voivat vapaasti sopia heille lain mukaan kuuluvista oikeuksista. Tekijänoikeuslain 27 §:n 1 momentin säännöksiä sovelletaan myös esittävien taiteilijoiden oikeuksiin 45 §:n 4 momentissa olevan viittaussäännöksen nojalla.

1.2. Vuokrausdirektiivin 4 artikla

Euroopan yhteisöjen neuvosto antoi vuokrausdirektiivin 19 päivänä marraskuuta 1992. Direktiivillä yhtenäistetään tekijänoikeudellisesti suojattujen teosten ja tekijänoikeutta lähellä olevien oikeuksien eli lähioikeuksien suojaamien kohteiden vuokraamista ja lainausta koskeva sääntely. Lisäksi direktiivi sisältää lähioikeuksien vähimmäissuojatason. Näitä lähioikeuksia ovat esittäjien, äänitteiden tuottajien, elokuvien ensimmäisten tallennusten tuottajien eli elokuvatuottajien ja yleisradio-organisaatioiden oikeudet.

Direktiivin johdanto-osan mukaan tarkoituksena on poistaa kaupan esteet ja kilpailun vääristymät, jotka aiheutuvat suojatun aineiston vuokraamista ja lainaamista koskevan sääntelyn eroista. Johdanto-osan mukaan riittävällä vuokraus- ja lainausoikeuksien suojalla ja lähioikeuksien vähimmäissuojatasolla on keskeinen merkitys taloudellisen ja kulttuurisen kehityksen kannalta.

Euroopan talousalueesta (ETA) tehdyn sopimuksen pöytäkirjan 47 ja tiettyjen liitteiden muuttamisesta tehdyllä ETA:n sekakomitean päätöksellä N:o 7/94 Suomi sitoutui mukauttamaan lainsäädäntönsä direktiivin mukaiseksi.

Ehdotukset vuokrausdirektiivin mukaisiksi muutoksiksi tekijänoikeuslakiin sisältyivät 4 päivänä marraskuuta 1994 annettuun hallituksen esitykseen (HE 287/1994 vp), ja sen pohjalta annetut lainmuutokset tulivat voimaan 1 päivänä toukokuuta 1995. Näihin lainmuutoksiin eivät kuitenkaan sisältyneet vuokrausdirektiivin 4 artiklan täytäntöönpanon edellyttämät muutokset. Vuokrausdirektiivin 13 artiklan 8 kohdan mukaisesti EY:n jäsenvaltiot voivat määrätä päivästä, josta 4 artiklassa tarkoitettu oikeus on voimassa, jos se ei ole myöhempi kuin 1 päivä heinäkuuta 1997. Artiklan täytäntöönpanon edellyttämät

muutokset luonnosteltiin komiteatyönä vuonna 1994, mutta muutosehdotukset jätettiin asiantuntijoiden kuulemisen ja lausuntokierroksen jälkeen myöhempään vaiheeseen.

Vuokrausdirektiivin johdanto-osassa todetaan, että tekijänoikeuksien kattamien teosten ja lähioikeuksilla suojattujen kohteiden vuokrauksen ja lainauksen merkitys erityisesti äänitteiden ja elokuvien tekijöille, taiteilijoille ja tuottajille on kasvamassa.

Tekijöiden ja esittäjien luovan ja taiteellisen työn jatkuvuus edellyttävät riittäviä tuloja. Erityisesti äänitteiden ja elokuvien tuottamisen vaatimat sijoitukset ovat suuria ja epävarmoja. Vuokrausdirektiivin johdanto-osan mukaan mahdollisuus näihin tuloihin ja sijoitusten takaisin saamiseen voidaan tehokkaasti turvata ainoastaan antamalla riittävä oikeudellinen suoja asianomaisille oikeudenhaltijoille.

Direktiivin johdanto-osan mukaan on tarpeen ottaa käyttöön järjestelmä kohtuullisen korvauksen takaamiseksi tekijöille ja esittäjille, joiden on voitava antaa tämä oikeus korvaukseen heitä edustavien yhteisvalvontajärjestöjen hallinnoitavaksi. Johdanto-osan mukaan kohtuullinen korvaus voidaan maksaa yhtenä tai useampana eränä milloin tahansa sopimusta tehtäessä tai sen jälkeen. Kohtuullisessa korvauksessa on otettava huomioon asianomaisten tekijöiden ja esittäjien panoksen merkitys äänitteen tai elokuvan kannalta.

Vuokrausdirektiivin 1 artiklan 2 kohdassa on vuokrauksen määritelmä: "Tässä direktiivissä 'vuokrauksella' tarkoitetaan saataville saattamista rajoitetuksi ajaksi suoraa tai välillistä taloudellista tai kaupallista etua vastaan."

Vuokrausdirektiivin 4 artikla kuuluu seuraavasti:

"1. Tekijällä tai esittäjällä, joka on siirtänyt tai luovuttanut äänitteen taikka elokuvan alkuperäiskappaleen tai kopion vuokrausoikeuden äänitteiden tai elokuvien tuottajalle, säilyy oikeus kohtuulliseen korvaukseen vuokrauksesta.

2. Tekijät ja esittäjät eivät voi luopua oikeudestaan kohtuulliseen korvaukseen vuokrauksesta.

3. Oikeus kohtuulliseen korvaukseen voidaan antaa tekijöitä tai esittäjiä edustavien yhteisvalvontajärjestöjen hallinnoitavaksi.

4. Jäsenvaltiot voivat säännellä sitä, tuleeko oikeus kohtuulliseen korvaukseen antaa yhteisvalvontajärjestöjen hallinnoitavaksi, ja

kuinka laajasti, sekä keneltä korvausta voidaan vaatia tai periä."

Artiklan mukaan tekijällä ja esittäjällä "säilyy" luovutustilanteessa oikeus korvaukseen. Oikeus korvaukseen koskee vain tapauksia, joissa vuokrausoikeus on luovutettu äänitteiden tai elokuvien tuottajalle. Jos vuokrausoikeus on luovutettu jollekulle muulle, esimerkiksi vuokrauksen harjoittajalle, luovuttamatonta oikeutta korvaukseen vuokrauksesta ei ole.

Artikla koskee vain äänitteitä ja elokuvia mutta kattaa kaikki teoslajit ja esitykset, joita voidaan sisällyttää äänitteeseen tai elokuvaan.

Artiklan 2 kohdan mukaan tekijät ja esittäjät eivät voi luopua oikeudestaan kohtuulliseen korvaukseen. Säännös ei estä oikeudenhaltijaa luovuttamasta sopimuksella toiselle oikeuttaan korvaukseen. Luovutuksensaaja tulee säännöksen soveltamisen kannalta alkuperäisen tekijän tai esittäjän asemaan. Hänkään ei voi luopua säädetyistä oikeudesta kohtuulliseen korvaukseen.

1.3. Ehdotetut muutokset

Vuokrausdirektiivin 1 artiklan 2 kohdassa on vuokrauksen määritelmä, kuten edellä on selvitetty. Tekijänoikeuslaissa yleisölle vuokraamista ei ole määritelty. Lähtökohtana on, että käsitteet saavat sisältönsä yleisistä siviilioikeuden periaatteista. Tätä lähtökohtaa täydentää tekijänoikeuslain 19 §:n 2 momentti, jonka mukaan vuokraamiseen rinnastetaan siihen verrattavat oikeustoimet. Perusteluissa esimerkkinä mainitaan myynti takaisinostoehdoin. Vuokrauksen käsitteen osalta Suomen lainsäädäntö vastaa direktiivin määritelmää.

Vuokrausoikeuden merkitys saattaa äänitteiden ja elokuvien osalta teknisen kehityksen myötä vähentyä. Kehityssuuntana näyttää olevan äänitteiden ja elokuvien jakelu tietoverkkoja käyttäen. Tietoverkoissa tapahtuva suojatun aineiston välittäminen ja saattaminen yleisön saataviin ei missään olosuhteissa ole vuokrausta. Vuokraus edellyttää materiaalisena esineen hallinnan siirtämistä vastiketta vastaan rajoitetuksi ajaksi ja esineen palauttamista. Tietoverkoissa tapahtuvissa toimissa alkuperäinen aineisto jää paikkaan, jossa se alunperin oli. Vastaanottajalle syntyy aineistosta kopio. Kopiota ei palauteta.

Vuokrausdirektiivin 4 artiklan 1 kohdan

mukaan tekijällä tai esittäjällä, joka on luovuttanut äänitteen tai elokuvan vuokrausoikeuden tuottajalle, säilyy oikeus kohtuulliseen korvaukseen vuokrauksesta.

Esityksessä ehdotetaan, että tekijänoikeuslakiin lisätään uusi 29 a §. Sen mukaan tekijällä, joka on luovuttanut elokuvan tai äänitteen tuottajalle oikeuden levittää yleisölle vuokraamalla elokuvaan tai äänitteeseen tallennetun teoksen kappaleita, on oikeus saada tuottajalta kohtuullinen korvaus vuokrauksesta.

Tämä oikeus ehdotetaan ulotettavaksi esittäviin taiteilijoihin lisäämällä lain 45 §:n 4 momenttiin viittaus 29 a §:ään. Tämän viittauksen mukaisesti tekijöiden oikeuksia koskevaa 29 a §:ää sovellettaisiin vastaavasti esittävien taiteilijoiden oikeuksiin. Tätä tekniikkaa on käytetty yhdenmukaistettaessa tekijänoikeuslain 5 luvussa säädettyjen lähi-oikeuksien suoja tekijänoikeuden kanssa.

Ehdotettu säännös soveltuu kaikenlaisiin sopimuksiin, joilla vuokrausoikeus on luovutettu tuottajalle. Laissa ei ole säännelty sopimuksen muotoa. Kirjalliset ja suulliset sopimukset ovat yhtä päteviä.

Oikeudenhaltijat ja tuottajat voivat vapaasti sopia korvauksista. Korvaus voidaan maksaa kokonaisuudessaan sopimusta tehtäessä. Osapuolet voivat sopia myös toisenlaisesta korvausjärjestelystä, kuten rojaltilasta, joka perustuu vuokraustapahtumien määrään ja vuokrauksesta kertyvään tuloon.

Oikeus kohtuulliseen korvaukseen säilyy esittävillä taiteilijoilla sekä silloin, kun esittävä taiteilija nimenomaisella sopimuksella luovuttaa tuottajalle vuokrausoikeuden, että lain 45 §:n 3 momentin soveltamistilanteissa, jolloin taiteilijan ja elokuvatuottajan välinen sopimus laissa olevan olettamussäännöksen mukaan kattaa vuokrausoikeuden.

Vuokrausdirektiivin 4 artiklan 2 kohdan mukaan tekijät ja esittäjät eivät voi luopua oikeudestaan kohtuulliseen korvaukseen vuokrauksesta. Tämä säännös ehdotetaan pantavaksi täytäntöön nimenomaisella tekijänoikeuslakiin lisättäväksi ehdotetun 29 a §:n säännöksellä. Tekijä ei voisi pätevästi luopua oikeudestaan kohtuulliseen korvaukseen. Kuten edellä on todettu, säännös ei estä tekijää siirtämästä oikeutta kohtuulliseen korvaukseen toiselle. Se, jolle oikeus on siirretty, voi siirtää sen edelleen mutta ei voi luopua siitä. Korvausoikeus kuuluu niin ollen oikeudenhaltijan tai luovutuksensaajan ulosmittauskelpoiseen omaisuuteen, ja voi

olla pakkotäytäntöönpanon kohteena.

Vuokrausdirektiivin 4 artiklan 3 kohdan mukaan oikeus kohtuulliseen korvaukseen voidaan antaa yhteisvalvontajärjestöjen hallinnoitavaksi. Lakiin ei ehdoteta tältä osin erityisiä säännöksiä. Kysymys jää ehdotuksen mukaan oikeudenhaltijoiden harkintaan. On tarkoituksenmukaisinta, että oikeudenhaltijat sopivat vuokrauksesta maksettavista korvauksista tuottajien kanssa elokuvan tuottamisvaiheessa tehtävien sopimusten yhteydessä.

Vuokrausdirektiivin 4 artiklan 4 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat säätää, tuleeko ja missä laajuudessa oikeus kohtuulliseen korvaukseen antaa yhteisvalvontajärjestöjen hallinnoitavaksi. Direktiivin johdanto-osan mukaan tekijöillä ja esittäjillä on oltava mahdollisuus antaa tämä oikeus heitä edustavien yhteisvalvontajärjestöjen hallinnoitavaksi.

Esityksessä ei ehdoteta erityissäännöksiä myöskään tästä kysymyksestä. Suomen vuokrausmarkkinoiden volyyymi ja vuokralla olevien tuotteiden lukumäärä puoltavat yksilöllistä sopimista vuokrausoikeudesta maksettavista korvauksista oikeudenhaltijoiden ja tuottajien välillä. Estettä ei kuitenkaan ole sille, että oikeudenhaltijat organisoivat korvausten perinnän ja tilityksen yhteisvalvontajärjestöjensä kautta.

Vuokrausdirektiivin 4 artiklan 4 kohdassa säädetään lisäksi, että jäsenvaltiot voivat säätää, keneltä korvausta voidaan vaatia tai periä. Tämän säännöksen tulokannalta tärkeä on direktiivin johdanto-osan kappale, jonka mukaan kohtuullinen korvaus voidaan maksaa yhtenä tai useampana eränä "milloin tahansa sopimusta tehtäessä tai sen jälkeen". Direktiivissä viitataan ainoastaan oikeudenhaltijoiden ja tuottajien välisiin sopimuksiin.

Vuokrausdirektiivin 4 artikla ehdotetaan siis pantavaksi täytäntöön direktiivissä olevien selvien suuntaviivojen mukaisesti tuottajan sekä tekijöiden ja esittäjien välisen sopimussuhteen sääntelynä. Tämä ratkaisu on myös kansainvälisen soveltamisen kannalta yksinkertaisin. Samalla puututaan mahdollisimman vähän perinteiseen sopimusvapauteen.

Tekijänoikeuslakiin lisättäväksi ehdotetun 29 a §:n säännöksillä puututaan ainoastaan tekijän ja tuottajan väliseen sopimussuhteeseen. Sillä ei ole vaikutusta sopimussuhteen ulkopuolisiin tahoihin.

Suomen ja muiden Pohjoismaiden tekijänoikeuslainsäädäntö pohjautuu suurelta osin

yhteispuhjoismaiseen valmistelutyöhön. Pohjoismaiden tekijänoikeudesta vastaavien ministeriöiden säännöllisissä yhteydenpito- ja neuvottelukokouksissa on tarkasteltu vuokrausdirektiivin edellyttämien muutosten toteuttamista. Tanskassa toteutettu muutos (Lov om ophavsret, § 58 a, Lov nr. 1207 af 27 december 1996) ja Ruotsissa 6 päivänä maaliskuuta 1997 annettu hallituksen esitys (Reg. prop. 1996/97:129) pohjautuvat samansuuntaisiin ratkaisuihin kuin tekijänoikeuslakiin lisättäväksi ehdotettu 29 a §.

2. Esityksen organisatoriset ja taloudelliset vaikutukset

Ehdotuksella ei ole suoranaisia vaikutuksia valtion tai kuntien talouteen.

Ehdotetut muutokset koskevat tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden oikeutta korvaukseen elokuvaan ja äänitteisiin tallennettujen teosten ja esitystensä vuokraamisesta. Korvauksen maksavat käytännössä elokuvien ja äänitteiden tuottajat.

Nykyisten teknisten kehitysnäkymien lisäksi video-ohjelmatalenteiden kaupan rakenteen kehitys vuokrausdirektiivin antamisen jälkeen vähentää direktiivin 4 artiklan merkitystä. Vuokrausdirektiiviä koskevan ehdotuksen antamisajankohtaan, tammikuuhun 1991 mennessä, videoiden vuokrauksen arvo oli Suomessa kasvanut huippulukuunsa, 235 miljoonaan markkaan. Videoiden myynnin arvo oli vuosina 1986—1990 kasvanut 7 miljoonasta markasta 70 miljoonaan markkaan. Vuoteen 1993 mennessä myynti kasvoi vuokrauksen tasolle. Tällöin myynnin arvo oli 120 miljoonaa ja vuokrauksen 135 miljoonaa markkaa. Vuonna 1994 myynti oli kasvanut jo 175 miljoonaan markkaan ja vuokraus vähentynyt 105 miljoonaan markkaan. Vuonna 1996 videokaupan kokonaisarvo oli 370 miljoonaa markkaa. Myynnin arvo oli 250 miljoonaa ja vuokrauksen noin 120 miljoonaa markkaa. Kotimaisten elokuvien osuus vuokrausmarkkinoiden arvosta oli vuonna 1995 noin yksi prosentti ja myyntimarkkinoiden arvosta kuusi prosenttia.

Äänitteitä ei tällä hetkellä vuokrata yleisölle.

Direktiivin johdanto-osassa esitetty arvio siitä, että vuokrauksen merkitys äänitteiden ja elokuvien tekijöille, taiteilijoille ja tuottajille olisi kasvamassa, on osoittautunut paik-

kansa pitämättömäksi. Toisaalta on mahdollista, että markkinoille tulee uudentyyppisiä tallenteita, joita vuokrataan yleisölle.

Esityksen taloudelliset vaikutukset vuokra-markkinoilla ovat vähäiset. Tähän vaikuttaa se, että korvausoikeus koskettaa vain pientä osaa markkinoilla olevista elokuvista, joiden vuokraus lisäksi on vähäistä. Äänitteitä lainmuutos ei käytännössä kosketa tällä hetkellä lainkaan.

3. Sovellettava laki ja soveltamisala

Vuokrausdirektiivi ei sisällä nimenomaisia säännöksiä siitä, mistä maista peräisin oleville oikeudenhaltijoille direktiivin mukaiset oikeudet tulee myöntää tai missä maissa tehtyihin vuokrausoikeuden luovutusta koskeviin sopimuksiin 4 artiklan vaikutukset tulee ulottaa.

Sovellettava laki määräytyy yleisten lainvalintaa koskevien säännösten ja määräysten mukaisesti. Tekijänoikeuslakiin lisättäväksi ehdotettua 29 a §:ää sovelletaan sopimukseen, joihin yleisten kansainvälisen yksityisoikeuden lainvalintaperiaatteiden mukaan voidaan soveltaa Suomen lakia. Soveltaminen edellyttää, että sopimuksella on Suomeen riittävän kiinteä liittymä. Riittävän liittymän kyseessä ollessa 29 a §:ää sovelletaan sellaisten teosten tekijöihin, joiden alkuperämaa kuuluu kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta tehtyyn Bernin sopimukseen (SopS 78/1986), ja esittävien taiteilijoiden esityksiin, jotka on tallennettu elokuvaan tai äänitteeseen jossakin Euroopan talousalueeseen kuuluvassa maassa.

4. Asian valmistelu

Opetusministeriön asettama tekijänoikeustoimikunta julkaisi 18 päivänä helmikuuta 1994 erillisen luonnoksen tekijänoikeuslain muutoksista, jotka aiheutuvat vuokrausdirektiivistä. Luonnokseen sisältyi ehdotus direktiivin 4 artiklan mukaisista lainmuutoksista. Luonnoksesta järjestettiin laaja kuulemistilaisuus 23 päivänä maaliskuuta 1994. Toimikunta sai luonnoksesta myös 10 kirjallista lausuntoa.

Tekijänoikeustoimikunta ei sisällyttänyt vuokrausdirektiivin 4 artiklan mukaisia muutosehdotuksia 14 päivänä kesäkuuta 1994 antamaansa mietintöön (Opetusministeriön

työryhmien muistioita 19:1994), eikä niitä otettu mietinnön pohjalta annettuun hallituksen esitykseen (HE 287/1994 vp), jossa olivat ehdotukset muista vuokrausdirektiivin mukaisista muutoksista tekijänoikeuslakiin.

Ehdotus on valmisteltu tekijänoikeustoimikunnassa, ja siinä on otettu huomioon edellä mainitun kuulemistilaisuuden tulokset ja saadut lausunnot. Toimikunnan käytävissä on lisäksi ollut 18 suomalaisen oikeudenhaltijoita edustavan järjestön yhteinen lausunto vuokrausdirektiivin 4 artiklan mukaisen korvausoikeuden järjestämisestä.

Opetusministeriö pyysi lausunnot tekijänoikeustoimikunnan ehdotuksesta hallituksen esitykseksi. Ehdotuksesta saatiin Säveltäjien Tekijänoikeustoimisto Teosto r.y:n, Suomen Kirjailijaliitto ry:n sekä seuraavien 18 suomalaisia oikeudenhaltijoita edustavan järjestön yhteinen lausunto: Finlands Svenska Skådespelarförbundet rf, Freelance-ohjelmatyöntekijät ry, Radio- ja televisiotuottajien liitto ry, Suomen Elokuva- ja Videotyöntekijäin Liitto ry, Suomen elokuvaohjaajien liitto SELO ry, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry, Suomen Lavastustaiteilijain Liitto ry, Suomen Muusikkojen Liitto ry, Suomen Näytelmäkirjailijaliitto ry, Suomen Näyttelijäliitto ry, Suomen Radio- ja TV-selostajat ry, Suomen Säveltäjät ry, Suomen Tanssitaiteilijain Liitto ry, Suomen Teatteriohjaajien Liitto ry, Suomen valokuvajärjestöjen keskusliitto - Finnfoto ry, Säveltäjät ja Sanoittajat ELVIS ry, TV-kuvaajat ry ja TV-leikkaajat ry.

Teosto r.y. katsoo, että tekijällä tulee olla oikeus saada kohtuullinen korvaus vuokrauksesta tuottajalta tai vuokrauksen harjoittajalta. Suomen Kirjailijaliitto ry katsoo, että esitetty sääntely ei ole ongelmallinen. Edellä mainitussa 18 suomalaisia oikeudenhaltijoita edustavan järjestön lausunnossa kritisoidaan ehdotetun korvausoikeuden toteuttamistapaa. Lausunnon mukaan vuokrausdirektiivin tarkoituksena on tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden suojaaminen. Korostunut oikeus-suojan tarve johtuu järjestöjen mukaan siitä, että tekijät ja esittävät taiteilijat ovat tavallisesti tuotantosopimusten heikompi osapuoli. Lausunnossa katsotaan, että tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden tulisi saada kohtuullinen korvaus vuokrauksesta joko äänite- tai elokuvatuottajalta tai vuokraustoiminnan harjoittajalta.

5. Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

Vuokrausdirektiivin ajallista sovellettavuutta koskevat säännökset ovat direktiivin 13 artiklassa. Artiklan 8 kohdassa olevan säännöksen mukaan jäsenvaltiot voivat määrätä päivästä, josta 4 artiklassa tarkoitettu oikeus kohtuulliseen korvaukseen on olemassa, jos se ei ole myöhempi kuin 1 päivä heinäkuuta 1997. Voimaantulo- ja siirtymäsäännösten 1 momentissa ehdotetaan tämän mukaisesti, että laki tulisi voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1997.

Voimaantulo- ja siirtymäsäännösten 2 momentissa ehdotetaan, että lakia sovelletaan myös sellaisiin teoksiin, jotka on luotu ennen ehdotetun lain voimaantuloa. Tämä vastaa normaalia tekijänoikeuslainsäädännön käytäntöä, jonka mukaan muutettua lakia sovelletaan kaikkiin lain voimaantulohetkellä suojattuihin ja sen jälkeen syntyviin teoksiin ja muihin suojakohteisiin.

Voimaantulo- ja siirtymäsäännösten 3 momentin mukaan ennen lain voimaantuloa tehtyihin toimiin sovellettaisiin aikaisempia säännöksiä. Aikaisemmin tehtyihin teoksiin sovelletaan siten silloin voimassa ollutta lakia. Luovuttamaton korvausoikeus ei siis ulottuisi ennen lain voimaantuloa tapahtuneeseen vuokraamiseen. Tämä on sopusoinnussa direktiivin säännösten kanssa. Direktiivi ei 13 artiklan 8 kappaleen säännösten mukaisesti velvoita saattamaan voimaan 4 artiklassa tarkoitettua oikeutta korvaukseen ennen 1 päivää heinäkuuta 1997.

Voimaantulo- ja siirtymäsäännösten 4 momentin säännökset ovat vuokrausdirektiivin 13 artiklan 9 kappaleen ensimmäisen virkkeen mukaisia. Momentissa säädettäisiin, että ehdotettua 29 a §:ää sovelletaan myös ennen lain voimaantuloa tehtyihin sopimuksiin. Säädettäväksi ehdotetaan kuitenkin, että 29 a §:ää ei sovellettaisi sopimuksiin, jotka on tehty ennen 19 päivää marraskuuta 1992. Mainittu päivä on direktiivin hyväksymispäivä. Direktiivin 13 artiklan 6 kohdan mukaan direktiivi ei vaikuta ennen direktiivin hyväksymispäivää tehtyihin sopimuksiin, jollei 8 tai 9 kohdasta muuta johdu. Edellä mainitut kohdat jättävät avoimeksi sen, mistä ajankohdasta lähtien tehtyihin sopimuksiin 4 artiklan mukaista oikeutta kohtuulliseen korvaukseen sovelletaan. Ehdotetulla aikarajalla pyritään rajoittamaan lain takautuvia vaikutuksia sopimussuhteisiin. Sopimusten osapuolet eivät ennen direktiivin antamista ole

voineet sopimussuhteessaan ottaa huomioon myöhemmin syntyvää korvausoikeutta, joka olisi saattanut vaikuttaa sopimusten sisältöön. Tanskan laissa ja Ruotsin lakiehdotuksessa on omaksuttu sama soveltamisen aikaraja.

Vuokrausdirektiivin hyväksymispäivän jälkeen mutta ennen 1 päivää heinäkuuta 1994 tehtyjen sopimusten osalta oikeus korvaukseen olisi ehdotuksen mukaan kuitenkin voimassa vain, jos tekijä on tehnyt tätä koskevan vaatimuksen ennen 1 päivää tammikuuta 1997. Näin säädetään direktiivin 13 artiklan 9 kohdassa.

Vuokrausdirektiivin 13 artiklan 9 kohdan toisessa virkkeessä on säännös, jonka mukaan jäsenvaltiot voivat vahvistaa 4 artiklassa tarkoitetun kohtuullisen korvauksen tason, jos oikeudenhaltijat eivät ole keskenään sopineet korvauksen tasosta. On tulkinnanva-

raista, mitä oikeudenhaltijalla tässä tarkoitetaan. Vuokrauskorvauksen tasosta eivät oikeudenhaltijat voi sopia keskenään. Korvauksesta on sovittava oikeudenhaltijoiden ja elokuvan tai äänitteen tuottajan välillä. Esitykseen ei ole otettu säännöksiä sen paremmin kohtuullisen korvauksen tason kuin oikeudenhaltijoiden osuuskienkaan vahvistamisesta. Korvauksen tason tai osuudet voi vahvistaa tuomioistuin tai välimiesoikeus, jos osapuolet niin sopivat.

Voimaantulo- ja siirtymäsäännösten 5 momentin mukaisesti edellä selostettuja siirtymäsäännöksiä sovellettaisiin vastaavasti lain 45 §:ssä tarkoitettuihin suojan kohteisiin — esittävien taiteilijoiden esityksiin.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

tekijänoikeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 8 päivänä heinäkuuta 1961 annetun tekijänoikeuslain (404/1961) 45 §:n 4 momentti, sellaisena kuin se on laissa 446/1995, sekä
lisätään lakiin uusi 29 a § ja sen edelle uusi väliotsikko seuraavasti:

Oikeus korvaukseen elokuvaan tai äänitteeseen tallennetun teoksen kappaleen vuokrauksesta

29 a §

Tekijällä, joka on luovuttanut elokuvan tai äänitteen tuottajalle oikeuden levittää yleisölle vuokraamalla elokuvaan tai äänitteeseen tallennetun teoksen kappaleita, on oikeus saada tuottajalta kohtuullinen korvaus vuokrauksesta. Tekijä ei voi luopua oikeudestaan korvaukseen.

45 §

Tässä pykälässä tarkoitettuun esityksen tallentamiseen, kopiointiin, saattamiseen yleisön saataviin ja levittämiseen on vastaavasti sovellettava, mitä 3 §:ssä, 6—8 §:ssä, 11 §:ssä, 12 §:n 1—3 momentissa, 14 §:n 1 momentissa, 15 ja 16 §:ssä, 17 §:n 2 momentissa, 19 §:n 1 ja 2 momentissa, 21, 22, 25 b, 25 d, 25 g—25 i, 26 a—26 h §:ssä, 27 §:n 1 ja 2 momentissa sekä 28, 29, 29 a, 41

ja 42 §:ssä säädetään. Kuitenkin 19 §:n 1 momenttia on sovellettava ainoastaan, jos tallennettu esitys on esittävän taiteilijan suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu Euroopan talousalueella.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1997.

Lakia sovelletaan myös sellaisiin teoksiin, jotka on luotu ennen lain voimaantuloa ja jotka ovat edelleen suojattuja.

Ennen lain voimaantuloa tehtyihin toimiin sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Lain 29 a §:ää sovelletaan aikaisintaan 19 päivänä marraskuuta 1992 tehtyihin sopimuksiin. Ennen 1 päivää heinäkuuta 1994 tehtyjen sopimusten osalta oikeus korvaukseen on kuitenkin vain, jos tekijä on tehnyt tätä koskevan vaatimuksen ennen 1 päivää tammikuuta 1997.

Mitä 2—4 momentissa säädetään, sovelletaan vastaavasti esittäviin taiteilijoihin ja 45 §:ssä tarkoitettuihin suojan kohteisiin.

Helsingissä 25 päivänä huhtikuuta 1997

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Ministeri *Claes Andersson*

Laki

tekijänoikeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 8 päivänä heinäkuuta 1961 annetun tekijänoikeuslain (404/1961) 45 §:n
 4 momentti, sellaisena kuin se on laissa 446/1995, sekä
lisätään lakiin uusi 29 a § ja sen edelle uusi väliotsikko seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

*Oikeus korvaukseen elokuvaan tai
 äänitteeseen tallennetun teoksen kappaleen
 vuokrauksesta*

29 a §

*Tekijällä, joka on luovuttanut elokuvan tai
 äänitteen tuottajalle oikeuden levittää yleisölle
 vuokraamalla elokuvaan tai äänitteeseen tallennetun teoksen kappaleita, on oikeus saada tuottajalta kohtuullinen korvaus vuokrauksesta. Tekijä ei voi luopua oikeudestaan korvaukseen.*

45 §

Tässä pykälässä tarkoitettuun esityksen tallentamiseen, kopiointiin, saattamiseen yleisön saataviin ja levittämiseen on vastavasti sovellettava, mitä 3 §:ssä, 6—8 §:ssä, 11 §:ssä, 12 §:n 1—3 momentissa, 14 §:n 1 momentissa, 15 ja 16 §:ssä, 17 §:n 2 momentissa, 19 §:n 1 ja 2 momentissa, 21, 22, 25 b, 25 d, 25 g—25 i, 26 a—26 h §:ssä, 27 §:n 1 ja 2 momentissa sekä 28, 29, 41 ja 42 §:ssä säädetään. Kuitenkin 19 §:n 1 momenttia on sovellettava ainoastaan, jos tallennettu esitys on esittävän taiteilijan suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu Euroopan talousalueella.

Tässä pykälässä tarkoitettuun esityksen tallentamiseen, kopiointiin, saattamiseen yleisön saataviin ja levittämiseen on vastavasti sovellettava, mitä 3 §:ssä, 6—8 §:ssä, 11 §:ssä, 12 §:n 1—3 momentissa, 14 §:n 1 momentissa, 15 ja 16 §:ssä, 17 §:n 2 momentissa, 19 §:n 1 ja 2 momentissa, 21, 22, 25 b, 25 d, 25 g—25 i, 26 a—26 h §:ssä, 27 §:n 1 ja 2 momentissa sekä 28, 29, 29 a, 41 ja 42 §:ssä säädetään. Kuitenkin 19 §:n 1 momenttia on sovellettava ainoastaan, jos tallennettu esitys on esittävän taiteilijan suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu Euroopan talousalueella.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1997.

Lakia sovelletaan myös sellaisiin teoksiin, jotka on luotu ennen lain voimaantuloa ja jotka ovat edelleen suojattuja.

Ennen lain voimaantuloa tehtyihin toimiin sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Lain 29 a §:ää sovelletaan aikaisintaan 19 päivänä marraskuuta 1992 tehtyihin sopimuksiin. Ennen 1 päivää heinäkuuta 1994 tehtyjen sopimusten osalta oikeus korvaukseen on kuitenkin vain, jos tekijä on tehnyt tätä koskevan vaatimuksen ennen 1 päivää tammikuuta 1997.

Mitä 2—4 momentissa säädetään, sovelletaan vastaavasti esittäviin taiteilijoihin ja 45 §:ssä tarkoitettuihin suojan kohteisiin.

Ote

**NEUVOSTON DIREKTIIVI 92/100/ETY,
annettu 19 päivänä marraskuuta 1992,
vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista
henkisen omaisuuden alalla**

EUROOPAN YHTEISÖJEN NEUVOSTO, joka

ottaa huomioon Euroopan talousyhteisön perustamissopimuksen ja erityisesti sen 57 artiklan 2 kohdan sekä 66 ja 100 a artiklan,

ottaa huomioon komission ehdotuksen⁽¹⁾,

toimii yhteistyössä Euroopan parlamentin kanssa⁽²⁾,

ottaa huomioon talous- ja sosiaalikomitean lausunnon⁽³⁾,

sekä katsoo, että

jäsenvaltioiden lainsäädännön ja käytännön mukaisessa tekijänoikeuden kattamien teosten ja lähioikeuksilla suojattujen kohteiden oikeudellisessa suojassa on vuokrauksen ja lainauksen osalta eroja, ja kyseiset erot voivat luoda kaupan esteitä ja vääristää kilpailua sekä haitata sisämarkkinoiden toteutumista ja toimivuutta,

nämä oikeudellisen suojan erot voivat kasvaa jäsenvaltioiden antaessa uutta ja erilaista lainsäädäntöä tai tällaista lainsäädäntöä tulkitsevan kansallisen oikeuskäytännön kehittyessä eri tavoin,

on tarpeen ottaa käyttöön järjestelmä, jolla taataan luovuttamaton kohtuullinen korvaus tekijöille ja esittäjille, joiden on voitava antaa tämä oikeus heitä edustavien yhteisvalvontajärjestöjen hallinnoitavaksi,

kohtuullinen korvaus voidaan maksaa yhtenä tai useampana eränä milloin tahansa sopimusta tehtäessä tai sen jälkeen,

kohtuullisessa korvauksessa on otettava huomioon asianomaisen tekijöiden ja esittäjien panoksen merkitys äänitteen tai elokuvan kannalta,

ON ANTANUT TÄMÄN DIREKTIIVIN:

I LUKU

VUOKRAUS- JA LAINAUSOIKEUDET

4 artikla

Luovuttamaton oikeus kohtuulliseen korvaukseen

1. Tekijällä tai esittäjällä, joka on siirtänyt tai luovuttanut äänitteen taikka elokuvan alkuperäiskappaleen tai kopion vuokrausoikeuden äänitteiden tai elokuvien tuottajalle, säilyy oikeus kohtuulliseen korvaukseen vuokrauksesta.

⁽¹⁾ EYVL N:o C 53, 28.2.1991, s. 35

EYVL N:o C 128, 20.5.1992, s. 8

⁽²⁾ EYVL N:o C 67, 16.3.1992, s. 92 ja 28 päivänä lokakuuta 1992 tehty päätös (sitä ei ole vielä julkaistu virallisessa lehdessä).

⁽³⁾ EYVL N:o C 269, 14.10.1991, s. 54

2. Tekijät ja esittäjät eivät voi luopua oikeudestaan kohtuulliseen korvaukseen vuokrauksesta.

3. Oikeus kohtuulliseen korvaukseen voidaan antaa tekijöitä tai esittäjiä edustavien yhteisvalvontajärjestöjen hallinnoitavaksi.

4. Jäsenvaltiot voivat säännellä sitä, tuleeko oikeus kohtuulliseen korvaukseen antaa yhteisvalvontajärjestöjen hallinnoitavaksi, ja kuinka laajasti, sekä keneltä korvausta voidaan vaatia tai periä.

IV LUKU

YHTEISET SÄÄNNÖKSET

13 artikla

Ajallinen sovellettavuus

1. Tätä direktiiviä sovelletaan kaikkiin tässä direktiivissä tarkoitettuihin tekijänoikeudella suojattuihin teoksiin, esityksiin, äänitteisiin, lähetyksiin ja elokuvien ensimmäisiin tallennuksiin, jotka vielä 1 päivänä heinäkuuta 1994 saavat suojaa jäsenvaltioiden tekijänoikeutta tai lähioikeuksia koskevan lainsäädännön perusteella taikka täyttävät kyseisenä päivänä tämän direktiivin säännösten mukaiset suojan saamisen perusteet.

2. Tämän direktiivin soveltaminen ei vaikuta ennen 1 päivää heinäkuuta 1994 tapahtuneeseen käyttöön.

3. Jäsenvaltiot voivat säätää, että oikeudenhaltijoiden on katsottava antaneen luvan 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitettun kohteen vuokraukseen tai lainaukseen, jos voidaan näyttää, että se on saatettu kolmansien saataville tähän käyttötarkoitukseen tai hankittu ennen 1 päivää heinäkuuta 1994. Kuitenkin, erityisesti jos tämä kohde on digitaalitalle, jäsenvaltiot voivat säätää, että oikeudenhaltijoilla on oikeus saada riittävä korvaus kyseisen kohteen vuokrauksesta tai lainauksesta.

4. Jäsenvaltioiden ei tarvitse soveltaa 2 artiklan 2 kohdan säännöksiä elokuvallisiin tai audiovisuaalisiin teoksiin, jotka on luotu ennen 1 päivää heinäkuuta 1994.

5. Jäsenvaltiot voivat määrätä päivästä, josta 2 artiklan 2 kohtaa sovelletaan, jos se ei ole myöhempi kuin 1 päivä heinäkuuta 1997.

6. Jollei 8 ja 9 kohdasta muuta johdu, tämä direktiivi ei vaikuta ennen direktiivin hyväksymispäivää tehtyihin sopimuksiin, sanotun kuitenkaan rajoittamatta 3 kohdan soveltamista.

7. Jollei 8 ja 9 kohdasta muuta johdu, jäsenvaltiot voivat säätää, että niiden oikeudenhaltijoiden, jotka saavat uusia oikeuksia tämän direktiivin täytäntöönpanemiseksi annettujen kansallisten säännösten perusteella ja jotka ovat ennen 1 päivää heinäkuuta 1994 antaneet suostumuksensa käyttöön, oletetaan luovuttaneen nämä uudet yksinoikeudet.

8. Jäsenvaltiot voivat määrätä päivästä, josta 4 artiklassa tarkoitettu oikeus kohtuulliseen korvaukseen on olemassa, jos se ei ole myöhempi kuin 1 päivä heinäkuuta 1997.

9. Ennen 1 päivää heinäkuuta 1994 tehtyjen sopimusten osalta 4 artiklassa tarkoitettua oikeutta kohtuulliseen korvaukseen sovelletaan ainoastaan, jos tekijä tai esittäjä taikka näiden edustajat ovat vaatineet tätä 1 päivään tammikuuta 1997 mennessä. Jos oikeudenhaltijat eivät ole keskenään sopineet korvauksen tasosta, jäsenvaltiot voivat vahvistaa kohtuullisen korvauksen tason.

15 artikla

Loppusäännökset

1. Jäsenvaltioiden on saatettava tämän direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan 1 päivään heinäkuuta 1994 mennessä. Niiden on ilmoitettava tästä komissiolle viipymättä. Näissä jäsenvaltioiden antamissa säädöksissä on viitattava tähän direktiiviin tai niitä virallisesti julkaistaessa niihin on liitettävä viittaus tähän direktiiviin. Jäsenvaltioiden on säädettävä siitä, miten viittaukset tehdään.

2. Jäsenvaltioiden on toimitettava tässä direktiivissä tarkoitettuihin kysymyksistä antamansa keskeiset kansalliset säännökset kirjallisina komissiolle.

16 artikla

Tämä direktiivi on osoitettu kaikille jäsenvaltioille.

Tehty Brysselissä 19 päivänä marraskuuta 1992.

Neuvoston puolesta

Puheenjohtaja

E. LEIGH